

ANALYSE

FOLKELIG DELTAGELSE I EN BRYDNINGSTID

Vi oplever en stigning i og nye tendenser indenfor den folkelige deltagelse samt fremkomsten af nye typer sociale bevægelser og netværk både i Danmark og globalt. Disse nye tendenser giver udviklingsorganisationer et fornyet mulighedsrum for at skabe ny begejstring og folkelig forankring i udviklings-samarbejdet. De nye strømninger betyder ikke, at traditionelle organiserings-former forsvinder eller bliver irrelevante, men det forudsætter, at vi forstår og sammentænker det nye i vores økosystem af deltagelse og handling. Det forudsætter, at vi gentænker vores position. Vi kan ikke længere have legitimitet alene i kraft af folkelig forankring målt i medlemstal, egenfinansiering og frivillige. Vi må gentænke den måde vi engagerer borgere i at skabe forandring og opnå resultater, der manifesterer civilsamfundets styrke og særpræg bedst muligt. Målet med denne analyse er netop at åbne op for denne samtale.

Globalt fokus' anbefalinger

- Civilsamfundet skal styrke vores magt
- Civilsamfundet skal sætte fælles sager før interne måltal
- Civilsamfundet skal lytte mere, end vi kommunikerer
- Civilsamfundet skal understøtte de uformelle fællesskaber og forme alliancer
- Civilsamfundet skal måle på outcome frem for output

GLOBALT FOKUS' ANBEFALINGER

CIVILSAMFUNDET SKAL STYRKE VORES MAGT

Udviklingsamarbejdet er drevet af et ønske om at skabe forandringer og ændre de uretfærdige strukturer, der skaber global ulighed og grobund for undertrykkelse af menneskerettighederne. Derfor kan vi ikke komme udenom at forholde os til, hvem der har magt og hvilken magtposition, vi selv indtager.

Som del af civilsamfundet, kommer vores magt ikke bare gennem politisk legitimitet i kraft af medlemstal og egenfinansiering, men gennem relationer, tillid og troværdighed, der gør os i stand til at mobilisere vores bagland til at skabe forandring og opnå konkrete og synlige resultater. Hvad end det er som vagthund, gennem service og rettighedsbaseret arbejde eller ved at opbygge politisk magt og komme med konkrete alternativer på de samfundsmæssige udfordringer, vi står over for.

CIVILSAMFUNDET SKAL SÆTTE FÆLLES SAGER FØR INTERNE MÅLTAL

Inden for udviklingssektoren er vi gensidigt afhængige af hinanden. Det er de færreste sager, som en organisation kan løfte alene. Vi skal i de kommende år blive endnu bedre til at se hver vores organisation som én spiller i en større forandringsproces og aktivt søge alliancer med andre lokale, nationale og globale spillere. Vi skal gentænke og udvikle nye rammer, der understøtter meningsfuld folkelig deltagelse, der har fokus på den sag og den forandring, som vi gerne vil skabe sammen, uden at borgerne skal forholde sig til medlemskab og vedvarende tilknytning til én organisation.

CIVILSAMFUNDET SKAL LYTTE MERE, END VI KOMMUNIKERER

Mange CSO'er er så professionaliserede, at vi let kan komme til at fremstå, som om vi har alle svarene på de enorme globale udfordringer. Vi har lavet analyserne, vi kender det politiske landskab og de forskellige aktører – både i Danmark og i udlandet. Derfor bliver vores interaktion med borgerne nogle gange præget af envejskommunikation, hvor vi forklarer problemet og præsenterer løsningsmodeller, som skal implementeres. Men vi skal blive bedre til at være åbne omkring, at vi ikke har alle svarene og løsningerne på forhånd. Borgerne skal inviteres indenfor som partnere, der kan bidrage aktivt til løsningerne og ikke kun som frivillige, der skal eksekvere aktiviteter, som vi på forhånd har tilrettelagt.

CIVILSAMFUNDET SKAL UNDERSTØTTE DE UFORMELLE FÆLLESSKABER OG FORME ALLIANCER

De seneste års sociale bevægelser og flydende, uformelle fællesskaber er opstået, fordi der er behov, som CSO'erne ikke opfylder. Vi skal være nysgerrige på, hvordan vi kan bruge vores organisatoriske rammer som en platform for nye samarbejder med disse mere løst koblede aktører.

CIVILSAMFUNDET SKAL MÅLE PÅ OUTCOME FREM FOR OUTPUT

Mange CSO'er bliver bedt om at rapportere på output-mål: Så og så mange donationer, medlemmer, medieomtaler og likes. Men output er ikke fyldestgørende. De siger ofte meget lidt om, hvorvidt man er ved at opfylde det formål, man er sat i verden for. Vi bør – fremfor det nuværende fokus på outputs – fokusere på outcomes. Vi må indse, at vi kun lykkes, hvis vi skaber reel forandring og opfylder vores formål.

Vi bør spørge, hvor gode vi er til at mobilisere folk til deltagelse, hvor gode vi er til at give ansvar til de aktive, frivillige deltagere, og hvor gode vi er til at sprede deltagelsen ud og engagere folk, der ikke før er blevet inviteret ind og blevet givet muligheden og tilliden til at gøre en forskel. Det vil kræve nytænkning og risikovillighed at udleve svarene på disse spørgsmål og understøtte denne nye folkelige deltagelse. Og det vil være meget forskelligt, hvor relevante disse spørgsmål vil være i forskellige organisationer.

FOLKELIG DELTAGELSE I EN BRYDNINGSTID

Det danske udviklingssamarbejde har historisk været drevet af folkeligt engagement og opbakning. Alligevel, eller måske derfor, er folkelig forankring i udviklingssamarbejdet – dets effekt og fremtid – et emne, der er til stadig debat.

Hvert år måler Danida på danskernes opbakning til udviklingssamarbejdet baseret på udviklingsorganisationers nøgletal, antal medlemmer, frivillige og donationer som indikatorer for, hvor stærkt udviklingssektoren er forankret i den danske befolkning. Antallet af borgere, der bakker op om den danske udviklingsbistand, har ligget stabilt på omkring 60 procent siden 2014, og inden for de seneste år har vi oplevet en stigning i befolkningens opbakning. Udenrigsministeriets seneste måling af opbakningen til det danske udviklingssamarbejde og FN's verdensmål fra 2020 viste således, at 63% af danskerne er tilhængere af udviklingssamarbejdet. Det er en stigning fra 57% i 2018 og 2019. Ændringen ses især blandt de 18-30-årige, hvor opbakningen er steget 14 procentpoint siden 2019.¹ Parallelt med den positive udvikling har de danske udviklingsorganisationer oplevet en stigning i deres omsætning, som de seneste år har været været rekordhøj.² Hos Globalt Fokus ser vi folkelig opbakning og forankring som mere end borgernes støtte til udviklingsbistanden og -samarbejdet. Borgernes aktive engagement og handling omkring globale spørgsmål, samt civilsamfundets evne til at engagere befolkningen i at skabe forandring er for os centrale aspekter i en stærk folkelig forankring.

Den folkelig forankring ser vi tydeligt i vores bagland, hvor Globalt Fokus' 80 medlemsorganisationer har direkte forankring hos ca. en million danskere, der som medlemmer, frivillige eller bidragsydere støtter udviklingssamarbejdet.

Samtidig med at vi oplever positive og stigende tal for folkelig forankring i udviklingssamarbejdet, oplever vi i dag også en stigning i og nye tendenser indenfor den folkelige deltagelse samt fremkomsten af nye typer sociale bevægelser og netværk både i Danmark og globalt. Det sker samtidig med, at vi gennemgår grundlæggende forandringer i den måde, borgere organiserer sig på samt i deres relationer til det etablerede civilsamfund. Denne forandring kommer til udtryk i spændingen mellem gamle, klassiske foreningsstrukturer og nye, uformelle fællesskaber mellem professionelt drevne civilsamfundsorganisationer (CSO'er) og løst-koblede, selvorganiserede netværk, og mellem organisationer og enkeltsagsbevægelser.

Denne udvikling bliver af civilsamfundsforskerne Thomas Boje og Donatella Della Porta beskrevet som en ny 'deltagelsesrevolution', "hvor den hierarkiske organisationsform kendetegnet ved medlemmer, bestyrelse og repræsentation bliver afløst af horisontale organisationer, hvor beslutningstagen sker gennem digitale netværk og inddragelse af alle implicerede borgere uden differentiering, hvad angår formelt medlemskab eller ikke."³

De nye strømninger betyder ikke, at traditionelle organiseringsformer forsvinder eller bliver irrelevante, dog giver disse nye tendenser og strukturforandringer i civilsamfundet anledning til en vigtig samtale om, hvordan disse forandringer ændrer det folkelige fundament for det danske udviklingssamarbejde, og hvordan udviklingsorganisationer integrerer den fortsat voksende folkelige deltagelse og borgernes nye former for engagement i deres arbejde og i vores økosystem af deltagelse og handling.

“ VI GENNEMGÅR GRUNDLÆGGENDE FORANDRINGER I DEN MÅDE, BORGERE ORGANISERER SIG PÅ SAMT I DERES RELATIONER TIL DET ETABLEREDE CIVILSAMFUND.

Målet med denne analyse er netop at åbne op for denne samtale og give en fælles forståelsesramme, der kan danne

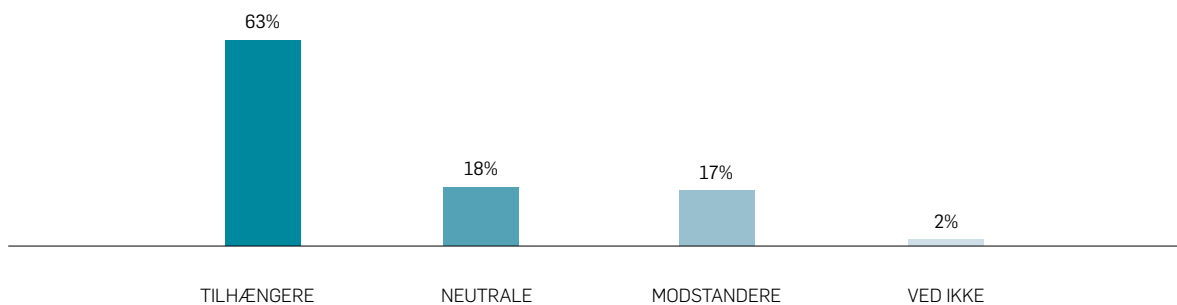
afsæt for at stille og kvalificere centrale spørgsmål, som vi sammen med vores medlemmer i fællesskab vil søge svar på over de kommende år:

- Hvad kan vi lære af de nye sociale bevægelser, netværk og fællesskaber?
- Hvordan bliver vi bedre til at transformere folkelig forankring til aktiv folkelig deltagelse?
- Når flere og flere finder på nye former at engagere sig og danne nye fællesskaber uden om de formelle CSO'er, hvordan kan vi være på forkant med denne udvikling og lytte til, hvad der optager borgerne og integrere dem i vores arbejde på nye måder og under nye præmisser?
- Hvordan bliver vi bedre til at arbejde sammen som et økosystem om fælles sager, men med hver vores særkende og særlige taktiske repertoire?

DANSKERNES OPBAKNING TIL UDVIKLINGSSAMARBEJDET STIGER

Befolkningmålingen af det danske udviklingssamarbejde og FN's verdensmål fra 2020 viste, at 63% af danskerne er tilhængere af udviklingssamarbejdet. Det er en stigning fra 57% i 2018 og 2019. Ændringen ses især blandt de 18-30-årige, hvor opbakningen er steget 14 procentpoint siden 2019.

Danskerenes tillid til at bistanden har positiv effekt

Sammenfatning:

"Jeg mener, at udviklingssamarbejdet gør en forskel i udviklingslandene."

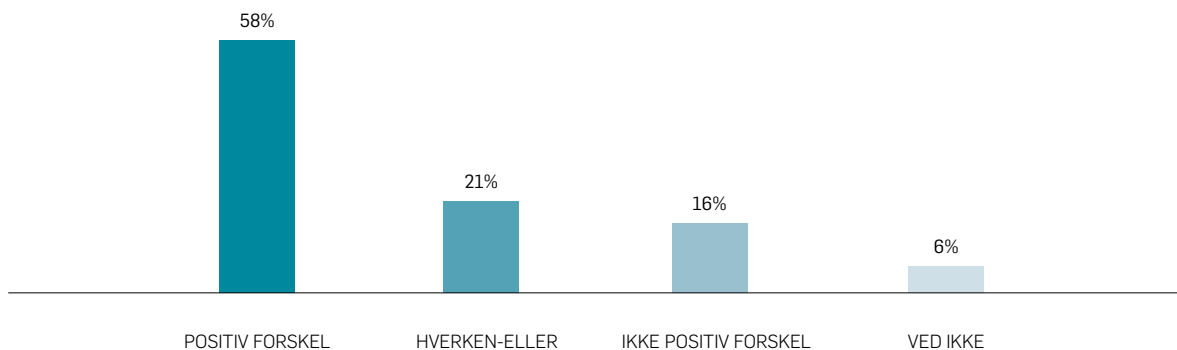
'Positiv forskel' er sammensat af alle, der har svaret mellem 6 og 10. 'Hverken-eller' har svaret 5.

'Negativ forskel' er dem, der har svaret mellem 0 og 4.

Kilde: Danida 2021⁴

Befolkningmålingen viser, at 58% af danskerne mener, at udviklingssamarbejdet gør en positiv forskel i udviklingslandene. Denne andel er 6 procentpoint højere end sidste år og 3 procentpoint højere end i 2018.

Danskernes opbakning til udviklingssamarbejdet

Sammenfatning:

"I hvilken grad er du modstander eller tilhænger af, at Danmark deltager i udviklingssamarbejde?"

Tilhængere er dem, som har svaret mellem 6 og 10. Neutrale har svaret 5.

Modstandere er dem, der har svaret mellem 0 og 4.

Kilde: Danida 2021⁴

NYE BRUDLINJER: EN VERDEN I OPRØR

Historisk set har civilsamfundet altid stået stærkest i perioder af stor social forandring og nybrud. Ligesom konflikter og humanitære kriser tidligere har mobiliseret danskernes engagement og solidaritet, skaber globale nybrud og udfordringer som klimaforandringer, flygtningestrømme og sundhedskriser i dag nye mulighedsrum og fornyet folkelig forankring i udviklingsamarbejdet.

Flygtningekrisen i 2015 var et sådant nybrud, der tydeligt blotlagde de brudlinjer, som det danske civilsamfund stadig står midt i, når det gælder folkeligt engagement. Billederne af syriske flygtninge, der i september 2015 vandrede op ad de danske motorveje på vej mod Sverige, ramte Danmark som et chok. Med ét blev den fjerne borgerkrig i Syrien levende og uafrystelig nærværende og vakte titusindvis af danskere fra hele landet og i alle aldersgrupper til handling. Men modsat tidligere, stillede danskerne sig ikke tilfredse med at give donationer eller melde sig som frivillige hos de eksisterende udviklings- og nødhjælpsorganisationer. Ved hjælp af internettet og sociale medier fandt danskerne sammen om helt nye borgerdrevne, ufinansierede, uformelt organiserede fællesskaber. De indsamlede tøj, mad, vand, donationer og tog imod flygtninge, der ankom på Københavns Hovedbanegård, eller som sejlede i land i gummibåde ved den græske ø Lesbos – steder, hvor de etablerede CSO'er ikke selv kunne få tilladelse til at arbejde.

Daværende direktør i Ungdommens Røde Kors, Anders Folmer Buhelt, husker tilbage på en tid, hvor de store organisationer ikke kunne favne det store engagement:

“Alle store organisationer kunne ikke favne det voldsomme og vilde engagement, som var meget direkte. Det handlede ikke om at sende penge et eller andet sted hen. Det handlede om, at folk ville tage en pizza eller en klapvogn med og køre den til Rødby,” forklarer Anders Folmer Buhelt.

Mange danskere kunne ikke vente på CSO'erne, og de søgte i stedet i retning af mere uformelle netværk. I løbet af få måneder samlede netværket Venligboerne over 150.000 medlemmer fordelt på 100 lokale Venligbo-grupper på Facebook, hvor de fleste aktiviteter blev organiseret og koordineret uden en traditionel foreningsstruktur med medlemskaber, kontingenter, lokalafdelinger og bestyrelser. På denne måde var initiativet helt og holdent drevet af spontan empati, lyst og nem deltagelse, hvor folk i de respektive grupper kunne byde ind på *“det, der umiddelbart giver mening for en selv, det,*

man har tid til, eller det, man synes, at man er god til”, som professor Birte Siim fra Institut for Kultur og Globale Studier under Det Samfundsvidenskabelige Fakultet på Aalborg Universitet beskriver det.

UNGE IVÆRKSÆTTER USET BØLGER AF FOLKELIGE BEVÆGELSER OG GLOBALE PROTESTER

De folkelige bevægelser, der er udsprunget af flygtningekrisen og senest af klimakrisen, er blot to eksempler på de mange bevægelser, der er med til at synliggøre nogle af de forandringer i den folkelige deltagelse, vi ser i dag – både i Danmark og internationalt. Men de er bestemt ikke

de eneste. Kloden rundt har borgere det seneste årti iværksat en bølge af sociale bevægelser og politiske protester over hele verden – fra Det Arabiske Forår og Occupy Wall Street til De Gule Veste og oprørsbevægelserne i Hong Kong, Libanon og Chile, samt konservative og nationalistiske bevægelser som Tea Party

bevægelsen og Pegida. Globalt Fokus' analyse “Protestbevægelser – analyse af en global megatrend” viser, at antallet af protester steg globalt med et årligt gennemsnit på 11,5 % mellem 2009 og 2019.⁵

Grundlæggende er der intet nyt i, at det civile samfund mobiliserer sig og danner nye grupperinger som svar på kriser. Mange af de store danske CSO'er er udsprunget af kriser som flygtningekrisen efter 2. Verdenskrig (bl.a. Red Barnet og Mellemfolkeligt Samvirke), Ungarnskrisen 1956 (Dansk Flygtningehjælp) og borgerkrigen i Biafra 1967-1971 (Læger Uden Grænser). Det bemærkelsesværdige ved flere af de bevægelser, vi ser i dag, er, at selvom grupper som Venligboerne, Fridays For Future og Den Grønne Studenterbevægelse blomstrer op og får massiv opmærksomhed og opbakning, etablerer de sig ikke som nye CSO'er. I stedet fastholder de deres løst koblede organiseringsform som ramme for bred folkelig deltagelse. I stedet for at lave en landsorganisation, har mange venligbo-grupper stiftet lokale støtteforeninger for at holde fokus på det nære samvær og ejerskab frem for organisationsopbygning.

Dette rejser centrale spørgsmål om, hvordan CSO'er transformerer den folkelige forankring til aktiv deltagelse, der rækker ud over medlemskaber, økonomiske bidrag og underskriftsindsamlinger. Et sted, hvor mange CSO'er har gode erfaringer med at skabe aktiv deltagelse, er fra

FAKTA:

Antallet af protester steg globalt med et årligt gennemsnit på 11,5 % mellem 2009 og 2019.

Kilde: Protestbevægelser – analyse af en global megatrend, Globalt Fokus, 2021⁵

lokale støttegrupper, genbrugsbutikker, lektiecafeer, demonstrationer etc. – men der er måske mulighed for at blive endnu stærkere til at skabe bred folkelig deltagelse.

Dette spørgsmål fordrer en grundlæggende gentænkning af definitionen af begrebet 'folkelig forankring', samt måden hvorpå CSO'erne og Udenrigsministeriet måler forankring på. I dag måler vi i vid udstrækning forankring på antal af medlemmer, bidragsydere, følgere på sociale medier og likes. Men aktivt engagement lader sig ikke måle ved samme kvantitative metoder. Disse målinger retter sig primært mod bredden af indsatserne for at engagere flere folk, men de formår ikke at indfange dybden, herunder progressionen hen imod opfyldelsen af organisationernes overordnede mål. Hvis vi i fremtiden ønsker at være katalysator for et bredere folkeligt engagement, må vi udtænke nye idéer og rammer for deltagelse, samt nye metoder for, hvordan vi måler og bliver målt på vores evner til at skabe deltagelse.

EN GENTÆNKNING AF FOLKELIG FORANKRING

Selvom de danske CSO'er hvert år bliver målt på, hvor stærkt forankrede de er i befolkningen, er der ingen klar definition af begrebet 'folkelig forankring' eller en fælles forståelsesramme for, hvad vi ønsker at opnå med denne forankring. Når Danida tidligere har målt på CSO'ernes forankring i befolkningen, er det sket baseret på følgende fem forhold:

Medlemsbasis: Samlet antal medlemmer, antal ulandsaktive medlemmer, lokalforeninger, kollektive medlemmer, støttemedlemmer og faste bidragsydere.

Eget bidrag: Medlemsbidrag/kontingent, frivillige bidrag, indsamlede midler, testamentariske bidrag, firmabidrag, overskud ved salg og arrangementer samt værdien af frivillig arbejdskraft.

Kontaktflader i form af samarbejdsaftaler eller netværk til ikke-udlandsspecifikke organisationer i det danske samfund.

Oplysningsvirksomhed med henblik på at øge kendskabet i den danske befolkning om udviklingslandene og udviklingssamarbejdet.

Aktiv involvering af danskere i ulandsarbejdet i Danmark f.eks. antal aktive medlemmer, antal frivillige involveret i fortalervirksomhed, oplysningsaktiviteter, indsamling og projektgennemførelse.⁶

Gennemgående for disse forhold er, at de fokuserer på kvantitativt målbare kriterier, som organisationerne kan indrapportere og måles på. Men set i forhold til nuværende udviklingstrends i folkelig deltagelse og organisering, tager disse kriterier ikke højde for på den ene side, hvordan organisationernes stigende folkelige forankring udfordres eller understøttes af nye former for bevægelser og fællesskaber. Og på den anden side, hvordan organisationernes

langvarige arbejde og fokus på globale sager fremmer og understøtter det folkelige engagement, vi oplever både i Danmark og internationalt. Eksempelvis er det folkelige engagement omkring klimadagsordenen i dag et resultat af civilsamfundets og forskningsverdenens langvarige fokus på problematikken. Disse resultater fremgår dog ikke nødvendigvis af organisationers medlemstal og andre af de parametre, vi i dag måler folkelig forankring ud fra.

Civilsamfundsforskeren Thomas Boje pointerer, at i kraft af den 'deltagelsesrevolution', vi ser i disse år, er tilknytning til CSO'erne ikke længere en afgørende forudsætning og ramme for folkelig deltagelse på samme måde som tidligere. Derfor er det ikke længere muligt at måle folkelig forankring ud fra CSO'ernes antal af frivillige, frivillige timer og aktiviteter. Vi står dermed uden klare indikatorer eller fælles forståelse for folkelig forankring, som både kan give en ramme, der kan hjælpe os som organisationer med at navigere det nye terræn, og som samtidigt kan danne grundlag for nye måleværktøjer, der kvantitativt kan analysere danskernes reelle engagement i udviklingssamarbejdet.

Der er derfor brug for en grundlæggende gentænkning af folkelig forankring som begreb, for at vi meningsfuldt kan bruge det som afsæt for en samtale om fremtidens folkelige engagement i udviklingssamarbejdet. Her er vi på linje med CISU, der i deres seneste medlemsundersøgelse (2019)⁷ udvidede forståelsen af folkelig forankring ved at skelne mellem tre forskellige overlappende former for folkeligt engagement:

Folkelig forankring: De danske udviklingsorganisationers forbindelse til et bagland af frivillige, medlemmer, bidragsydere og andre. Heri ligger de fem kriterier, som udgør Danidas hidtidige definition af folkelig forankring med måling af organisationernes medlemstal, egenfinansiering og aktiviteter, som beskrevet ovenfor.

Folkelig opbakning: Danskernes støtte til og anerkendelse af det arbejde og de midler, der prioriteres til udviklingssamarbejde. Dette er, hvad Danida søger at måle i deres årlige måling "Danskernes kendskab og holdninger til det danske udviklingssamarbejde", som både dækker danskernes opbakning og tillid til udviklingssamarbejdet generelt, samt deres kendskab til de større CSO'er.

Folkelig deltagelse: Danskernes aktive deltagelse i lokale, nationale og globale initiativer, som understøtter global bæredygtig udvikling. Deltagelse kan variere markant i form og tid. Forudsætning for deltagelse er evner og motivation, som kan udspringe af en forståelse af egen rolle og ansvar i et globaliseret samfund. Deltagelse kan både være som individuel borger, som del af en uformel social bevægelse eller som aktiv i en CSO, og er formentlig den bedste indikator for den enkeltes engagement, begejstring og solidaritet med det internationale udviklingssamarbejde.

NYE DELTAGELSESMØNSTRE

CSO'erne står som tidligere nævnt stærkt, når det gælder danskernes støtte til vores arbejde samt antal af medlemmer. Derfor har vi i denne analyse et særligt fokus på, hvordan vi styrker vores arbejde med at skabe aktiv folkelig deltagelse, som er afgørende for at sikre den forandring, vi arbejder for. Dette betyder dog ikke, at vi ikke skal have et stærkt fokus på folkelig støtte, oplysning og medlemstal, men vi ser potentiale for at få det tredje elementet med i endnu højere grad.

De nye folkelige bevægelser, vi ser i dag både i Danmark og internationalt, er resultat af nye deltagelses- og organiseringsmønstre blandt borgerne, hvor støtte til organisationer og sager ikke længere nødvendigvis kommer til udtryk ved en direkte tilknytning som frivillig eller medlem til en organisation eller forening. Selvom en konstant andel af den danske befolkning udfører frivillige aktiviteter i en organisatorisk sammenhæng, er antallet af timer, som bliver lagt i frivilligt arbejde per person, svagt faldende.⁹

I perioden mellem de to store frivillighedsundersøgelser i 2004 og 2012 faldt det gennemsnitlige antal timer brugt på frivilligt arbejde i internationale organisationer fra 121 timer/år til 68 timer/år.⁹

Samtidigt er det frivillige arbejde blevet stadigt mere individuelt, fleksibelt og sagsbaseret. Især med fokus på personligt medborgerskab, båret af en nær en-til-en relation, fx som lektiehjælper eller mentorordninger. CISUs medlemsundersøgelse (2019) bekræfter dette billede. Dels er der større gennemstrømning af aktive frivillige, der er aktive i kortere tid, dels fokuserer de deres indsats i konkrete handlemuligheder eller enkeltmandsprojekter. Som en fokus-gruppedeltager forklarer:

*"Vi har i hvert fald oplevet, at sådan nogle enkeltprojekter, altså en fotoudstilling, en podcast eller sådan noget, det kan de (red. løst koblede frivillige) godt være meget entusiastiske om, men de ser ikke sig selv som en del af organisationen nødvendigvis, og de ser ikke sig selv sådan: Så er jeg medlem her, og så investerer jeg noget i det. Det er dét enkelte konkrete projekt, der er interessant og attraktivt, og derefter glider de ud."*¹⁰

Særligt unge kan være vanskeligere at fastholde i længere tid. Som en respondent i undersøgelsen bemærkede:

"Der er nogle unge, som synes, man godt kan være frivillig uden at være medlem. Hvis man er over en vis alder, så tænker man 'det lyder da underligt; det kan man da ikke, selvfølgelig skal man da være medlem'. Vi har diskuteret det meget (...). Vi skulle ligesom blive klarere på, om

*det var acceptabelt, at man kunne være frivillig uden at være medlem. Og det er vi kommet frem til, at det er det da nok, men det er bare lidt mærkeligt, synes vi"*¹¹

Civilsamfundsforskeren Thomas Boje peger også på en voksende polarisering i befolkningen, når det kommer til at yde en frivillig indsats. Frivillighed bliver stadig mere koncentreret blandt de højtuddannede, hvor 51 % er frivillige mod blot 26 procent i gruppen af borgere uden erhvervsuddannelse.¹²

Bjørn Hansen, der er direktør i den socialøkonomiske virksomhed DeltagerDanmark, ser denne udvikling i endnu højere grad i udviklingssektoren, hvor mange CSO'er henvender sig til de langtuddannede, der både har pengene, den fornødne viden og tiden til at engagere sig:

"For mig at se bliver det en ond cirkel, fordi man ender med at tale til en akademiker-kernegruppe; og så er det dem, der er aktive og gør det, de synes er interessant, fordi det er dem, der sætter dagsordenen; og så taler organisationer endnu mere til dem. Og gradvist sker der en affolkiggørelse i CSO'erne."

” BORGERE ER DØDTRÆTTE AF GENERALFORSAMLINGER OG STRUKTURER. DET FØLES SOM TID VÆK FRA DET VIGTIGE. DE ENGAGERER SIG, FORDI DE VIL SE EN FORANDRING.

I takt med at borgernes opfattelse af frivillighed har ændret sig, har den teknologisk udvikling, sociale medier og nemmere adgang til information samtidigt gjort det nemmere og hurtigere at engagere sig

og deltage i vigtige sager på egne præmisser og uden om CSO'erne, som mange oplever som bureaukratiske organisationer, hvor direkte engagement og indflydelse er svært. I den forbindelse vil vi fremhæve særligt to deltagelsesmønstre, som præger organiseringen i dag.

FOKUS PÅ SAGEN FREM FOR ORGANISATIONEN

Den vigende forenings- og organisationstilslutning er ikke udtryk for manglende engagement. Den nuværende generation af unge er formentlig den mest engagerede nogensinde, anslår Anders Folmer Buhelt, der er tidligere direktør i Ungdommens Røde Kors og nu akademichef for Akademiet for Social Innovation. Unge i dag søger at gøre en mærkbar forskel og opleve, hvordan deres indsats er med til at skabe konkrete forandringer. Men til forskel fra tidligere har unge ikke længere samme tålmodighed overfor de traditionelle foreningsformer.

"Borgere er dødtrætte af generalforsamlinger og strukturer. Det føles som tid væk fra det vigtige. De engagerer sig, fordi de vil se en forandring", forklarer Anders Folmer Buhelt.

FORANKRING I HVERDAGEN

Flere og flere danskere engagerer sig i "hverdagsaktivisme", hvor man skaber konkrete forandringer i sin egen hverdag. Denne udvikling ser vi også i andre lande som bl.a. Storbritannien, hvor den uafhængige civilsamlingsundersøgelse Civil Society Futures opsummerede deres undersøgelser af befolkningens engagement således:

*"Folk er virkelig optagede af det sted, hvor de bor. Både unge og gamle brænder for deres kvarter og deres by. Og de har brug for steder, hvor de kan mødes, være, snakke sammen, fejre og sørge."*¹³

Nye danske græsrodsinitiativer som Sager Der Samler i Århus, Medborgerne i København og SYMB i Kalundborg er alle eksempler på denne tendens, hvor folk søger de nære fællesskaber, der sætter lokalt fællesskab og konkrete enkeltsager i centrum.

Relevant for mange CSO'er er, at dette engagement ofte lever i mødet mellem det nære og det store.

"Hvis man skal engagere sig i det helt store, skal det være på en måde, hvor man mærker, at man bidrager og gør en forskel. Her er klimadagsordenen nemmere at forholde sig til end mange af de udviklingsdagsordener, der traditionelt har været fokus på tidligere," forklarer Anders Folmer Buhelt.

Anders Folmer Buhelt er ikke alene om at nævne klima. Klimadagsordenen bliver fremhævet af mange eksperter som et oplagt eksempel på en dagsorden, der inviterer til aktiv folkelig deltagelse i udviklingssamarbejdet netop fordi, at det er et problem, som rammer os alle. Men et vigtigt spørgsmål, som eksempelvis Astrid Engberg, generalsekretær i Red Barnet Ungdom, stiller, er:

"Hvordan kan udviklingsorganisationerne være en del af den klima-bevægelse, vi ser nu? (..) Man kan jo spille en fantastisk rolle i koblingen mellem det folkelige engagement og de bonede gulve."

“ FOLK ER VIRKELIG OPTAGEDE AF DET STED, HVOR DE BOR. BÅDE UNGE OG GAMLE BRÆNDER FOR DERES KVARTER OG DERES BY.

VI SKAL TÆNKE FORANDRING, NETOP NÅR DET GÅR GODT

De nye tendenser og deltagelsesmønstre udfordrer nogle af de grundlæggende præmisser, som udviklingssamarbejdet hidtil har været baseret på, og dermed risikerer CSO'erne at tabe indflydelse og relevans, hvis de ikke også sikrer en bred folkelig deltagelse. Det er budskabet fra bl.a. Tanya Cox, direktør for Concord Europe, det europæiske netværk af udviklingsorganisationer. Cox fremhæver, at de nye løst koblede bevægelser i stadig højere grad går foran på dagsorden som klimaforandringer, flygtningekriser og økonomisk ulighed og således tager initiativet fra de etablerede organisationer, som i stedet må følge med på den dagsorden, som bevægelserne sætter.

Samtidig ser vi i dag en udvikling hen imod, at mange civilsamsfundsorganisationer begynder at operere ud fra samme logik som den private sektor. Under et besøg i København i 2019, forklarede Cox:

“Virksomhedscheferne bestemmer stort set, hvad der sker, fordi de skaber vækst. Det bekymrer mig, at vi nu også er begyndt at argumentere for vores berettigelse ud fra økonomisk vækst for at blive taget alvorligt. Vi bliver nødt til at spørge os selv: Hvad kan vi levere, som vækst og jobs ikke kan levere?”

Civilsamsfundet har en afgørende funktion som kritisk vagthund – ikke mindst i forhold til udviklingssamarbejdet. Og Cox peger på, at vi ikke længere kan tillade os at se udviklingssamarbejdet som et afkoblet felt. Det er dybt forbundet med udenrigspolitik, handelspolitik, især nu hvor det gamle verdensbillede er i opbrud, og lande som Kina, Rusland, Indien og Brasilien er begyndt at bruge investeringer som redskab til at vinde indflydelse, adgang til ressourcer og støtte i det Globale Syd.

“Det kræver, at vi ikke bare fortæller om tingenes tilstand, men udfordrer dem. Vi skal være mere systemiske og gå til roden af problemerne. Uanset hvad vi gør eller fokuserer på, må vi være politiske,” konkluderede Cox i sit oplæg.

Samme konklusion går igen i den store britiske undersøgelse Civil Society Futures, der med støtte fra otte fonde, interviewede hundredvis af eksperter og civilsamsfundsledere i perioden 2016-2018 med det formål at påbegynde den svære samtale om civilsamsfundets udvikling og fremtid. En af deltagerne opsummerer udviklingen på følgende måde i projektets afsluttende rapport:

“Der er to store trends: (a) folk er ved at finde ud af, at de kan organisere deres arbejde på nye måder, billigt og effektivt. Der er meget mindre interesse i 'velgørende' strukturer, der både er besværlige og begrænsende – især når det kommer til politik. (b) Mange organisationer bliver stadig mere kommercialiserede og formet af deres relation til det

offentlige, der bruger dem som serviceleverandør. Overlevelse afhænger af lydighed og vækst – og dette udhuler det samfund, som organisationerne oprindeligt var sat i verden for at tjene, og underminerer den fortalende rolle som mange forventer, at disse organisationer indtager.”

Gennemgående er undersøgelsens konklusion, at denne modsætning mellem løst organiserede bevægelser og de etablerede og formelle organisationer kun vil blive større i fremtiden, og at det i høj grad er op til de etablerede organisationer at forny sig og komme de folkelige bevægelser i møde. Som de skriver:

“Småskala-civilsamsfundsaktiviteter vil fortsat komme med vigtige bidrag til individer og fællesskabers hverdag, men hvem vil have modet og ressourcerne til at tackle de rigtigt store spørgsmål – socialt, politisk, økonomisk og miljømæssigt – når CSO'erne lader til at have stadig sværere ved at gøre det?”

VI SKAL LÆRE AF HINANDEN, MEN IKKE BLIVE HINANDEN

I magtbalancen mellem civilsamsfund, stat og marked, har civilsamsfundet især været kendetegnet ved en formålsdrevet tilgang, der har turde udfordre det bestående, opbygge alternativer og vise vejen mod mere retfærdige, bæredygtige og ligeværdige samfund. Og derfor bør disse spørgsmål i høj grad give anledning til refleksion, samtale og handling i den danske udviklingssektor. For selvom det danske civilsamsfund og udviklingssektoren som helhed stadig ser stærk ud i dag målt på antal medlemmer, frivillige og egenfinansiering, peger de nye tendenser på, at forandringer er i gang, og vi er stadig i gang med at forstå, hvad disse forandringer vil kræve af os, og hvordan det på sigt vil ændre vores rolle som udviklingsorganisationer.

Borgernes opmærksomhed omkring nye globale udfordringer som flygtningestrømme, klimaforandringer og udnyttelse af skattely giver CSO'erne et nyt mulighedsrum for at skabe ny begejstring og folkelig forankring i udviklingssamarbejdet. Men det forudsætter, at CSO'erne gentænker deres position. Vi kan ikke længere have legitimitet alene i kraft af folkelig forankring målt i medlemstal, egenfinansiering, frivillige og aktiviteter. Der skal også etableres legitimitet og relevans baseret på CSO'ernes evne til at skabe folkelig deltagelse: At engagere folk i at skabe forandring og opnå resultater, der manifesterer civilsamsfundets styrke og særpræg bedst muligt.

For Globalt Fokus' medlemmer ligger der en afgørende strategisk beslutning i forhold til hvilken vej, man vælger at gå. Det eneste, der er sikkert, er, at det ikke er en gangbar

løsning slet ikke at forholde sig til dette valg. Som civilsamfundsforskeren Silas Harrebye bemærker, er der "et stort potentiale for at lære af hinanden, men ikke blive hinanden." Han fremhæver flere eksempler på bevægelser, der "falder sammen", og hvor NGO'erne kunne have spillet en rolle ift. at støtte, strukturere og sikre kontinuitet, uden at overtage bevægelserne. Silas Harrebye argumenterer for, at forandring – hvad enten det er i organisationer eller i samfundet som helhed – finder sted i bølger. Og hvis man ikke kontinuerligt og i tide sætter nye bølger i gang, kan man risikere i værste fald at blive irrelevant.¹⁴

*"Nye bølger skal helst igangsættes, mens det går godt, hvilket kan synes paradoksalt, når man står midt i en fremgang. Men det kan være sværere og nogle gange for sent at gøre det, når ens udviklingskurve er fladet ud eller endnu værre er begyndt at falde. Det kan også fagforeningen som tidligere slagkraftig repræsentativ demokratisk organisation skrive under på."*¹⁴

Derfor er det nu, mens det endnu går godt, at vi bør begynde at iværksætte den næste bølge i udviklingen af den danske udviklingssektor. Det er nu, at vi må forholde os til den udvikling, der finder sted både ude i verden og herhjemme.

Der er brug for, at vi i fællesskab påbegynder en samtale og udforskning af, hvilken rolle udviklingssektoren kan og bør spille i dette nye civilsamfundslandskab. Det betyder ikke, at hele sektoren skal marchere i takt, men at vi hver især forholder os til tendenserne og finder vores styrker og ståsted i det samlede økosystem.

Historisk set har civilsamfundet altid været stærkest i perioder af stor social forandring. Ligesom det har været humanitære kriser, der har mobiliseret danskernes engagement og solidaritet, har nye globale udfordringer som flytningstrømme og klimaforandringer skabt et nybrud, der åbner et nyt mulighedsrum for at skabe ny folkelig deltagelse i udviklingssamarbejdet.

Hvis vi skal forløse det udviklingspotentiale, som disse forandringstendenser åbner, forudsætter det, at vi ser folkelig deltagelse ikke bare som et mål i sig selv, der kan legitimere udviklingssamarbejdet, men også som et middel til at skabe forandring.

Det er en stor og svær omstillingsproces, og der er ingen facitliste. Derfor er de første afgørende skridt, at vi er åbne for samtalen og lader os begejstre af de nye muligheder.

SLUT NOTER

- 1) Stigende opbakning til Danmarks udviklingssamarbejde, Befolkningsmåling om det danske udviklingssamarbejde og FN's verdensmål, Udenrigsministeriet/Danida, 2020.
- 2) Danske ulandsorganisationer slår ny økonomisk rekord, Altinget Civilsamfund, 2020, <https://www.altinget.dk/civilsamfund/artikel/danske-ulandsorganisationer-slaar-ny-oekonomisk-rekord#.X9h1PC2nlpQ.twitter>
- 3) Boje 2017, s. 315; Della Porta 2012, s. 35.
- 4) Stigende opbakning til Danmarks udviklingssamarbejde. Befolkningsmåling om det danske udviklingssamarbejde og FN's verdensmål 2020. Udenrigsministeriet/Danida. Link: <https://um.dk/da/nyheder-fra-udenrigsministeriet/newsdisplay-page/?newsID=5D096689-36B8-492F-A3EE-ED39D129F6EA>
- 5) Protestbevægelser – analyse af en global megatrend, Globalt Fokus, 2021. https://www.globaltfokus.dk/images/Civilsamfundsanalyser_januar2021/Protestbevaegelser/Protestbevgelser_Protestbevgelser_analyse_af_en_global_megatrend.pdf <https://www.economist.com/graphic-detail/2020/03/10/political-protests-have-become-more-widespread-and-more-frequent>
- 6) De danske NGO'ers folkelige forankring, Udenrigsministeriet, 2004.
- 7) Folkeligt engagement i Danmark om udviklingssamarbejde overalt i verden, CISUs medlemsundersøgelse 2019.
- 8) Boje, T. Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse, 2017, s. 275.
- 9) ibid. s. 290.
- 10) Folkeligt engagement i Danmark om udviklingssamarbejde overalt i verden, CISUs medlemsundersøgelse 2019, s. 21.
- 11) Folkeligt engagement i Danmark om udviklingssamarbejde overalt i verden, CISUs medlemsundersøgelse 2019, s. 23.
- 12) Boje, T. Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse, 2017, s. 308.
- 13) Civil Society Futures 2018. <https://civilsocietyfutures.org/final-reports/>
- 14) Harrebye, Silas, Sæt strøm til demokratiet, 2019, s. 129-130.

REFERENCER

Anderson, R., Dubois, H., Fernández Ortiz, E., Fóti, K., Jungblut, J-M., Kulic, N., Leončikas, T., Ludwinek, A., Molinuevo, D., Sándor, E. & van der Schans, C. (2019, 22. okt.) Challenges and prospect in the EU: Quality of life and public services. <https://www.eurofound.europa.eu/ga/publications/flagship-report/2019/challenges-and-prospects-in-the-eu-quality-of-life-and-public-services>

Amnesty International, Care Danmark, Danmarks Naturfredningsforening, Folkekirkens Nødhjælp, IBIS, Scleroseforeningen, Unicef, WSPA (2012). Nødråb: Millioner i fare [8 organisationers argumenter for ikke at forbyde gadehvervning]: <https://www.ft.dk/samling/20061/almedel/uru/bilag/146/362474.pdf>

Boje, Thomas: Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse (2017). Hans Reitzels Forlag.

Charity Commission for England and Wales (2018). Trust in Charities.

CISU (2019), CISU's medlemsundersøgelse 2019: Folkeligt engagement i Danmark om udviklingssamarbejde overalt i verden.

Darnton, Andrew & Kirk, Martin. (2011, jan). Finding Frames: New Ways to Engage the UK Public in Global Poverty. Bond publikation: https://www.bridge47.org/sites/default/files/2018-12/15_finding_frames_1.pdf

Danida. (2017). Danskernes holdninger og kendskab til udviklingsbistand [årlig rapport]. <https://um.dk/da/danida/oplysning/danskernes-holdninger-og-kendskab-til-udviklingsbistand/>

Danida. (2018). Danskernes holdninger og kendskab til udviklingsbistand [årlig rapport]. <https://um.dk/da/danida/oplysning/danskernes-holdninger-og-kendskab-til-udviklingsbistand/>

Danida. (2019). Danskernes holdninger og kendskab til udviklingsbistand [årlig rapport]. <https://um.dk/da/danida/oplysning/danskernes-holdninger-og-kendskab-til-udviklingsbistand/>

Danida (2004). De danske NGO'ers folkelige forankring.

Della Porta, Donatella (2012). Social Movements and Democracy in Times of Crisis. *Cambio* 2,4 (Dicembre).

Enggen, Ø. (2018, 13. feb) Folk vil ha bistand men tror ikke den virker [Artikel i Bistandsaktuelt] <https://www.bistandsaktuelt.no/arkiv-kommentarer/2018/utsyn-troen-pa-bistand/>

Engberg-Petersen, L (2018) Danmarks fald fra udviklingstinderne: Den private sektors rolle <https://www.diis.dk/publikationer/danmarks-fald-udviklingstinderne-private-sektors-rolle>

Epinion 2019: <https://www.verdensmaal.org/nyheder/danskernes-kendskab-til-verdensmalene-er-eksploderet>

Folkeligt, festligt – og forandret. De folkelige organisationer i det 21. århundrede. Rapport fra en tænketank (maj 2000).

Friis Bach, Christian mfl. (2008). Idealer og realiteter - Dansk udviklingspolitik historie 1945-2005. Gyldendal.

Frivillig innsats i Noreg 1998-2017 <https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2557786/Oppdaterte%20tall%20om%20frivillig%20innsats.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Harrebye, Silas (2019). Sæt strøm til demokratiet. Gyldendal.

Holdt, Laurits (2019). Negativ trend fortsætter hos Operation Dagsværk, *Global Nyt* 30. juni 2019. <https://globalnyt.dk/content/negativ-trend-fortsatter-hos-operation-dagsvaerk>

Hoskins, B.; Jesinghaus, J.; Mascherini, M.; Munda, G.; Nardo, M.; Saisana, M.; Van Nijlen, D.; Vidoni, D. & Villalba, E. (2006) Measuring active citizenship in Europe [rapport fra The Institute for the Protection and Security of the Citizen]: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc-coin-measuring-active-citizenship-2006_en.pdf

Jordan, G and Maloney, W 1997. The Protest Business? Mobilizing campaign groups. Manchester: Manchester University Press.

Lindegård, Lærke Cecilie (2017). Ungdommens Røde Kors har disrupted sig selv: "Det er pisse, fucking svært", *Altinget* 16. april 2017. <https://www.alinget.dk/artikel/ungdommens-roede-kors-har-disrupted-sig-selv-det-er-pisse-fucking-svaert>

Orientering på P1 (30. oktober 2019) Interview med Jacob Garner Hariri om sociale bevægelser.

Seppo, M. (2013) Finnish Civil Society Now Its operating environment, state and status http://kamu.metropolia.fi/wp-content/uploads/2015/04/Finnish_civil_society_now.pdf

Tørnæs, Ulla (2005). Svar til Udenrigsudvalgets spørgsmål 88 til skriftlig besvarelse.

YouGov, 2019: YouGov NGO-undersøgelse 2019. <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/danskerne-gar-i-en-bue-uden-om-facere?publisherId=10528407&releaseld=13577932>

OVERSIGT OVER INTERVIEWS

- Anders Folmer Buhelt, direktør, Akademiet for Social Innovation
- Anders Reimers Larsen, rådgiver, CISU
- Anker Brink Lund, professor, Center for Civilsamfundsstudier, Copenhagen Business School
- Astrid Engberg, generalsekretær, Red Barnet Ungdom
- Bjørn Hansen, direktør, DeltagerDanmark
- Jeef Bech, faglig leder, CISU
- Lars Engberg-Pedersen, seniorforsker, Dansk Institut for Internationale Studier
- Nina Cheesman Pallesen og Marie Falck-Rasmussen, hhv. sekretariatsleder og kampagneleder, Operation Dagsværk
- Silas Harrebye, lektor, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, Roskilde Universitet
- Stine Bang, Campaign Manager, Oxfam IBIS
- Søren Warburg, Training Consultant/Project Manager, Mellemlfolkeligt Samvirke
- Thomas P. Boje, Professor, Institut for Samfundsvidenskab og Erhverv, Roskilde Universitet

GLOBALT FOKUS

Folkelige organisationers udviklingsamarbejde

Udgivet af Globalt Fokus i september 2021
Grafik og layout: Maja Wesnæs

Globalt Fokus er en samlende platform for danske foreninger og folkelige organisationer engageret i internationale udviklings-, miljø- og humanitære aktiviteter.